

סין נחלצת מהחומה האמריקאית סביבה

עודד ערן | 23 באפריל, 2023 | גיליון 1714

מתחילת הרבעון האחרון של 2022 מצויה סין בתנופת היחלצות מהמשבר הפנימי שפקד אותה בעקבות מגפת הקורונה וההגבלות הקשות שהטילה ממשלת סין בהקשר זה, שגרמו האטה כלכלית ולפגיעה בתדמיתה של סין כמעצמה בנסיקה. תדמיתה של סין נפגעה גם מזיהויה כבעלת ברית אידיאולוגית, מדינית, כלכלית וביטחונית עם רוסיה, שפלשה לאוקראינה. לשיקום התדמית ולמאמץ לרופף את החומה שארצות הברית מבקשת להדק סביבה נודע משקל רב בפעילות הדיפלומטית של סין ובמיוחד בזו שמוביל הנשיא שי ג'ין-פינג.

ארצות הברית, שמזהה את סין כמתחרה האסטרטגית העיקרית שלה, פעלה למנף את המשבר שפקד את סין בעקבות מגפת הקורונה כדי להדק את הטבעת סביבה, בעיקר במרחב ההינדו-פסיפי ותוך חיזוק היחסים המדיניים, הביטחוניים והטכנולוגיים עם בעלות בריתה באזור זה ובמיוחד עם אוסטרליה, יפן ודרום קוריאה. תשומת לב ומאמץ אמריקאים הופנו במקביל להצרת מעורבותה של סין בתחומי כלכלה המשיקים לפיתוח יכולות טכנולוגיות מתקדמות. בנושא זה, כמו גם בתאום הביטחוני, התגבר שיתוף הפעולה עם אירופה, שניזון הן מחשש מחדירה הסינית ליבשת זו והן מהמשך המלחמה באוקראינה והשלכותיה הביטחוניות, הכלכליות והדמוגרפיות. בה בעת, הניסיון האמריקאי לבדד את סין תוך שימוש בנסיבות התפרצותה של מגפת הקורונה וכן הניסיון להמעית את היוקרה שסין ביקשה לזכות בה בניהול משחקי החורף, וגם המאמץ ליצור חזית מדינית נגד הפגיעה הסינית בזכויות המיעוט האויגורי - זכו להצלחה חלקית וקצרת מועד.

המאמץ הסיני לשקם את מיצובה הבינלאומי של המדינה החל דווקא בחזית הפנימית, כאשר בתהליך "דמוקרטי עם מאפיינים סינים" הוסדר המשך נשיאותו הבלתי מוגבלת למעשה של שי. מאז מצויה סין באופנסיבה שתכליתה פריצת המצור האמריקאי סביבה, תוך ניסיון לכבוש עמדות במרחבים אסטרטגיים אמריקאיים, דוגמת דרום אמריקה, המזרח התיכון ואירופה.

בתחילת דצמבר 2022 התקבל נשיא סין בכבוד מלכים בערב הסעודית. מארחיו, המלך סלמאן ובנו מוחמד, ארגנו עבורו שני מפגשים מעבר לאלו הבילטרליים, עם מספר ראשי מדינות באזור וביניהם נשיא מצרים ומלך ירדן, וכן עם ראשי המועצה לשיתוף פעולה (GULF COOPERATION COUNCIL). אף שהנוכחות האמריקאית, המדינית, כלכלית וביטחונית במפרץ עולה פי כמה על זו של סין, ביקור הנשיא שי סימן עליית מדרגה בפעילות ארצו באזור שנחשב כחלק מהמערך האסטרטגי הגלובלי של ארצות הברית, חידוש היחסים הדיפלומטים

בין ערב הסעודית לאיראן בתיווך מספר מדינות וביניהן סין, הוא הוכחה נוספת להתחזקות ההשפעה של סין באזור, שממנו רוכשת סין חלק ניכר ממקורות האנרגיה שלה (40 אחוזים מהנפט ו-30 אחוזים מהגז הטבעי), ושהיא הפכה היצואנית הגדולה ביותר אליו - לפני ארצות הברית ואירופה.

לעניין זה יש גם זווית ישראלית. שר החוץ הסיני התקשר ב-17 באפריל לשני עמיתיו - הישראלי והפלסטיני, והציע את סיוע סין בקיום שיחות בין שני הצדדים. היוזמה הסינית נשענת ללא ספק על ההצלחה בתיווך בין איראן לערב הסעודית אך תיתקל ברתיעה מצד ממשלת ישראל שתרצה להימנע מהערמת גורם מתיחות נוסף ביחסים בינה לבין ארצות הברית.

גם הזירה האירופאית חשובה לסין, הן מבחינת משקלה הכלכלי והן בהיותה נדבך מרכזי במערך האסטרטגי המערבי, שהוקם במקורו נגד ברית המועצות אבל מזהה עתה את סין כיריבה הראשית. מאמצי סין לתקוע טריז בין ארצות הברית לאירופה התעצמו מאז החל שי ג'ין-פינג את כהונתו ב-2012. פרויקטים גדולים בתחום התשתיות הם חלק מיצירת תלות כלכלית והרחבת ההשפעה. הקמת פורום שיתוף הפעולה "16+1" עם מדינות מזרח ומרכז אירופה הוא אמצעי נוסף בידי סין, המיועד לממש את רעיון "החגורה והדרך" - פרויקטים לאורך התוואי הראשי של דרך המשי ההיסטורית והסתעפויותיה השונות. הפורום, שכלל 16 מדינות בתחילת דרכו ב-2012 התרחב ב-2019 כאשר יוון הצטרפה, אך הצטמצם ב-2021 כשליטא פרשה ממנו בשל צעדי הענישה שנקטה סין נגדה בתגובה להסכמת ליטא לפתוח משרד ייצוג בשם "טייוואן". שנה לאחר מכן פרשו מהפורום גם לטביה ואסטוניה בעקבות הצהרת הנשיאים ולדימיר פוטין ושי על "הידידות ללא גבולות" בין סין לרוסיה, שכנתן המאיימת של המדינות הבלטיות שהיו חלק מברית המועצות.

האיחוד האירופי ער למאמצי סין להרחיב את השפעתה על תהליכי קבלת ההחלטות במדינות החברות באיחוד בשיטות "המקל והגזר". כארגון הדוגל בערכי הדמוקרטיה וזכויות האדם, הוא מכיר גם בהבדלים בין סין לאירופה בכל הקשור לשיטת הממשל, חריות הפרט ויחס למיעוטים. מאידך גיסא, מדינות אירופה אינן יכולות להתעלם מכוחה הכלכלי של סין ומוצאות את עצמן בניסיון מתמיד לאזן בין הרצון לשמור על הערכים המקודשים להן לבין האינטרסים הכלכליים. במרחב שיוצר המתח הזה מנסה סין לנצל את היותן של מספר מדינות, כהונגריה למשל, חרדות פחות לעקרונות הליבה של האיחוד ואת רצון של המדינות המובילות בו, דוגמת צרפת וגרמניה, לשמור הן על הברית הטרנס-אטלנטית והן על "אוטונומיה אסטרטגית".

ה"אוטונומיה האסטרטגית" האירופית חזרה לכותרות אחרי ביקורו של נשיא צרפת עמנואל מקרון בסין באפריל 2023. מקרון אמר בראיון כי הסיכון הגדול לאירופה הוא שהיא תיקלע למשבר שהיא לא חלק ממנו ושמונע ממנה לפתח אסטרטגיה אוטונומית - כשדבריו כוונו למתיחות בין ארצות הברית לסין על רקע פגישת יו"ר בית הנבחרים האמריקאי עם נשיאת טיוואן. מקרון הוסיף כי הדבר הגרוע ביותר הוא לפעול על פי סדר היום של ארצות הברית או תגובות היתר של סין. ההנהגה הסינית ראתה איתות חיובי בדברי מקרון, שלא הסתיר את זעמו

על שצרפת הודרה מהקמת ברית הגנה ב-2021 על ידי ארצות הברית, בריטניה ואוסטרליה (AUKUS), שבין עיסוקיה יהיה שילוב צוללות מונעות בכח גרעיני בצי האוסטרלי - תכנית שנתקלה בגינוי חריף מצד סין. מנגד, מקרון עצמו הבהיר כי אוטונומיה אסטרטגית אין פירושה מחלוקת וכי לצרפת וארצות הברית יש גישות משלהן לנושאים שונים. כדוגמה לתמימות הדעים עם ארצות הברית הוא הזכיר את תמיכת צרפת בסטטוס קוו בעניין טיוואן ובחופש השיט באזור ההינדו-פסיפי, וציין את שיגור המשחתת PRAIRIAL אליו.

ההודעה המשותפת שנמסרה בתום ביקור מקרון כללה התייחסות למלחמה באוקראינה ולצורך בפתרון על בסיס עקרונות מגילת האו"ם. מקרון ונשיאת הנציבות של האיחוד האירופה, שהגיעה עימו לבייג'ינג, ניסו להניא את המארח מלספק נשק לרוסיה, ויש להניח שבכך תרמו לתגובת שר החוץ הסיני, שאמר שארצו לא תספק נשק למי מהצדדים הנלחמים באוקראינה. זאת, בניגוד לתגובה הנרגזת לפנייתם של הנשיא ומזכיר המדינה האמריקאים לסין להימנע אספקת נשק לרוסיה. מעניין יהיה לעקוב אחרי פעילות סין ויכולתה להשפיע על איראן בנושא הגרעיני שתפס מקום בולט בהודעה המשותפת של סין וצרפת.

אם בנושא טיוואן חשבה סין להיעזר בתרעומת הצרפתית על ארצות הברית, הרי שבביקור שרת החוץ הגרמניה אנהלנה ברבוק בסין, באפריל 2023, ניסתה סין לתדלק את היחסים בין המדינות ולבדל בין גרמניה לארצות הברית על בסיס ההכרה של סין באיחוד "תמורת" הכרת גרמניה באיחוד עם טיוואן. במהלך הביקור אמר וואנג יי, שהיה שר החוץ הסיני עד מספר שבועות קודם לכן ועתה הוא בכיר בהנהגה הסינית, כי הוא מקווה ומאמין שגרמניה תתמוך באיחוד של שלום עם טיוואן, והוסיף שסין תמכה באיחוד גרמניה (אחרי קריסת ברית המועצות). לדבריו, שיבת טיוואן לסין היא רכיב חשוב בסדר העולמי שלאחר מלחמת העולם השנייה.

הבכיר הסיני התעלם מהאזהרה הבוטה של ברבוק, שהושמעה במסיבת עיתונאים עם עמיתה הסיני יממה קודם לכן בה, כי מלחמה על טיוואן היא תרחיש אימה, בעל השלכות הרסניות לעולם כולו. וואנג יי ניסה אולי להיתלות בדברי ברבוק שאמרה כי סכסוכים ניתן לפתור רק בדרכי שלום. שינוי אלים וחד צדדי של הסטטוס קוו לא יהיה קביל באירופה. אבל ברבוק לא הותירה ספק לגבי עמדת גרמניה, ובעקיפין רובה הגדול של אירופה. סין יכולה להתנחם בכך שאירופה לא תוכל להתעלם מכך שגם הבנק העולמי, גם קרן המטבע העולמית וגם ה-OECD העריכו את שיעור הצמיחה הכלכלית בסין ב-2023 בכחמישה אחוזים מול 1.6 בארצות הברית ו-0.8 אחוזים באירופה.

נתונים אלה הביאו את שרי החוץ של פורום המדינות המתועשות (G7), שהתכנסו ביפן ב-16 – 18 באפריל, להביע רצון בשיתוף פעולה עם סין בפתרון בעיות גלובליות דוגמת שינויי אקלים, ביטחון תברואתי והתאוששות כלכלית, אך תוך ביקורת על סין בשורת נושאים: התנהלות כלכלית בלתי הוגנת ותחרותית, העברת וגניבת ידע בלתי חוקיות, ניסיון לשנות את בכוח וכפייה את הסטטוס קוו במרחב האינדו-פסיפי, סחף במעמד האוטונומי של הונג קונג ופגיעה בזכויות טיבט והאויגורים. העובדה ששרי החוץ של שבע המדינות הביעו תמיכה בעקרון "סין אחת"

בנושא טיוואן לא הפיסה את דעתה של בייג'ינג, שמחתה בפני יפן על ההתערבות בענייניה הפנימיים.

נכון לעת הזו, המבקר הבכיר האחרון בסין היה נשיא ברזיל, לולה דה סילבה, שגם הוא תולה תקוות בסיוע כלכלת סין בתיעוש מחדש על ובכך שחברות סיניות תתפוסנה את מקומן של חברות אמריקאיות, שהחליטו לנטוש את ברזיל. סין רואה בברזיל שותף חשוב הן בשל היותה הגדולה במדינות דרום אמריקה והן בהיותה חברה בגוש המדינות BRICS. הזמנתו של נשיא ברזיל לפעילות סינית בארצו תסייע לסין להרחיב את השפעתה באזור, שממילא רווי מדינות הרוחשות איבה לארצות הברית, וביניהן קובה, ונצואלה וניקרגואה. במאס זכתה סין בניצחון דיפלומטי כאשר הונדורס ביטלה את הכרתה בטיוואן, ניתקה עימה קשרים וכוננה יחסים דיפלומטיים עם סין.

יתכן שיהיו בישראל מי שיראו בהתמודדות הסינית עם הלחצים החיצוניים המופעלים עליה בשל יישום בלתי מתפשר של יעדים לאומיים, כפי שהשלטון מגדיר אותם, מודל לחיקוי. אולם, יש גם להביא בחשבון את פערי הגודל, היכולות בעיקר הכלכליות, וכן את התלות שסין יוצרת אצל מדינות אחרות בין סין לישראל. כן יש לזכור את המשמעת הקולקטיבית המושגת בסין במערכת ערכים שונה ובאמצעים הזרים עד כה לחברה הישראלית.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט